

DOI: 10.7251/GFP2515085J

UDC: 343.2/.7:343.988(497.11))

Originalni naučni rad*Datum prijema rada:*
11. jun 2025.*Datum prihvatanja rada:*
20. jun 2025.

Odredba o budućoj saradnji optuženog i javnog tužioca u sporazumu o priznanju krivice - co operation agreement

Sažetak: Krivičnoprocesna zakonodavstva u Bosni i Hercegovini 2003 godine prihvatila su sporazum o priznanju krivice kao moderan institut. Jedan od argumenata kojim se opravdava je onaj po kome može omogućiti da se od optuženog dobiju važne informacije o drugim učiniocima i krivičnim djelima, posebno kod tzv. organizovanog kriminala. Iako se često primjenjuje još uvijek kod njega postoji niz spornih, kako teorijskih, tako i praktičnih pitanja. Jedno od njih je i predmet sporazuma o priznanju krivice. Krivičnoprocesni zakoni u BiH, za razliku od većine ostalih koja to čine više ili manje potpuno, ne propisuju šta on mora, šta može, a šta ne smije da reguliše. Iako to oni i ne spominju praksa je prihvatila mogućnost da sporazum o priznanju krivice sadrži odredbu kojom se reguliše buduća saradnja optuženog i javnog tužioca. Činjenica da je ovo pitanje neregulirano u praksi stvara mnogo problema jer nedostaju procesni mehanizmi koji štite stranke prilikom ostvarivanja te osjetljive saradnje. U radu se iznose zaključci do kojih se došlo istraživanjem 1.076 sporazuma zaključenih u Okružnom javnom tužilaštvu u Banjoj Luci od 2011. do 2019. godine. Razmatranje ove problematike treba da doprinese boljem razumjevanju ovog instituta, njegovoj pravilnijoj primjeni, ali i da ukaže na nova zakonska rješenja primjerenija praktičnim potrebama i teoretskim postavkama, koja će omogućiti da njegove dobre strane još više dođu do izražaja.

Ključne riječi: zaključivanje sporazuma, priznanje krivice, predmet sporazuma, fakultativni elementi sporazuma, saradnja optuženog i javnog tužioca.

1. UVOD

U posljednje vrijeme mnoga zakonodavstva u krivični postupak uvela su sporazum o priznanju krivice (dalje sporazum), tako da se može govoriti o "plea bargaining infection".¹ On je u Bosni i Hercegovini (dalje BiH) prvi put predviđen Zakonom o krivičnom postupku (dalje ZKP) Brčko Distrikta BiH iz 2000. godine.² Reformom iz 2003. godine prihvaćen je u svim ZKP

Prof. dr Radenko Janković*Republički javni tužilac u
Republičkom javnom tužilaštvu
Republike Srpske, radenko.
jankovic@pravosudje.ba*

¹ Đurđić, V. (2007). Racionalizacija krivičnog postupka Srbije. *Pravna riječ* br. 12/07, 99.

² *Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH*, br. 7/00; Važeći - *Službeni*

u BiH.³ On se zasniva na “adaptaciji anglo-američke procesne ideje po kojoj samo sporni predmeti zahtijevaju punu procesnu obradu”.⁴ Osim niza prednosti on ima i brojne mane. Dva faktora presudno utiču na to šta će prevladati. Prvi je način na koji je normiran. Drugi, bitniji, je način na koji se primjenjuje u praksi. Jedan od čestih argumenata koji ističu pristalice sporazuma je taj da on pruža mogućnosti da se dobiju važne informacije i obavještenja o drugim krivičnim djelima i učiniocima. To za javnog tužioca može biti jak motiv za zaključivanje sporazuma i pod uslovom da optuženom da velike pogodnosti, čak i da odstane od gonjenja za neka druga krivična djela.⁵ Naročito je kod tzv. organizovanog kriminala teško pribaviti dokaze protiv vođa i organizatora kriminalnih udruženja bez davanja značajnih privilegija pojedinim optuženima radi osiguranja njihove saradnje. Nekada je to jedini način da javni tužilac dođe do podataka i dokaza za naredbodavce teških krivičnih djela koji najčešće zbog posrednog i opreznog postupanja izbjegnu krivični postupak, dok se on vodi protiv lica koja su „manje opasna” po društvo, tzv. sitnih riba. I Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala obavezuje države potpisnice da preduzmu odgovarajuće mjere da ohrabre lica koja su bila članovi organizovanih kriminalnih grupa.⁶ Ovaj argument se ističe i kod ratnih zločina.⁷

2. SPORAZUM SA ODREDBOM O SARADNJI U PRAKSI HAŠKOG TUŽILAŠTVA

Sporazum nije bio predviđen Statutom i Pravilima ICTY. Razvila ga je praksa Haškog tužilaštva. ICTY je u početku izbjegavao njegovu primjenu smatrajući ga nespojivim sa teškim ratnim zločinima, kao i zbog toga što su ga kritikovale opšta i pravnička javnost, ali i žrtve rata.⁸ Iako je ideja o sporazumijevanju o krivici u početku odbačena kao „glušna”, realnost je pokazala da će se postupci bez njega izuzetno teško završavati.⁹ Naglo je povećan broj predmeta i postalo je nemoguće da se svakom optuženom sudi u redovnom

glasnik BD BiH, br. 9/13, 27/14, 3/19 i 16/20.

³ ZKP BiH - *Službeni glasnik BiH, br. 36/03, 25/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18; ZKP RS - Službeni glasnik RS, br. 50/03, važeći - Službeni glasnik RS, br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21; ZKP F BiH - Službene novine F BiH br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 08/13, 59/14 i 74/20.*

⁴ Damaška, M. (1997). O miješanju inkvizitornih i akuzatornih procesnih formi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu br. 2/97, 383.*

⁵ Damaška, M. (2004). Napomene o sporazumima u kaznenom postupku. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu br. 1/04, 17; Gaille, L. (2017). 11 Advantages and Disadvantages of Plea Bargaining, dostupno na <https://vittana.org/11-advantages-and-disadvantages-of-plea-bargaining>, preuzeto 01. juna 2021. godine, 2. to navodi za nagodbu u SAD.*

⁶ *Convention against Transnational Organized Crime and the Protocol* traži da države potpisnice razmotre mogućnost davanja imuniteta od gonjenja licu koje u znatnoj mjeri sarađuje ili da za njega predvide blažu kaznu.

⁷ OSCE. (2005). Izvještaj o suđenjima za ratne zločine na sudovima u BiH – napredak i prepreke. *Pravo i pravda br. 1/05, 59.*

⁸ Coonan, T. (1994) Prosecuting and Defending Violations of Genocide and Humanitarian Law: The International Tribunal for the Former Yugoslavia. *American Society of International Law Proceedings*, 248.

⁹ Čvorović, D. i Turanjanin, V. (2015). Sporazum o priznanju krivičnog dela u praksi Tribunala za bivšu Jugoslaviju. *Strani pravni život br. 2/15, 254.*

krivičnom postupku. Presudan uticaj na uvođenje sporazuma imao je MacDonald koji je na mjestu predsjednika ICTY zamijenio Antonia Cassesea, koji je bio njegov veliki protivnik.¹⁰ Prvi put je sporazum, isključivo na inicijativu Tužilaštva i odbrane, predložen ICTY u predmetu protiv Erdemovića. Iako nije obavezivao pretresno vijeće ono ga je pažljivo razmotrilo prilikom odmjeravanja kazne optuženom.¹¹ Pravilo 62 ter, koje reguliše sporazum, naknadno je usvojeno kako bi se kodifikovala postojeća praksa. U sporazumima u postupku pred ICTY česta je bila odredba kojom se optuženi obavezivao na saradnju, tako što će Tužilaštvu dostavljati istinite i potpune informacije, kada god to od njega ono bude tražilo i iskreno svjedočiti na suđenjima saoptuženima u istom predmetu i optuženima u drugim postupcima pred ICTY. U nekim sporazumima Tužilaštvo i odbrana zajednički su predlagali pretresnom vijeću da pričekava sa izricanjem kazne dok se ne završi svjedočenje optuženog, na koje se obavezao sporazumom, kako bi pretresno vijeće imalo uvid u sadržaj i obim saradnje, kako bi je moglo ocijeniti prije izricanja kazne.¹² Prilikom odmjeravanja kazne obavezno se ocjenjivala ta saradnja. Npr. u presudi Momiru Nikoliću navodi se da je pretresno vijeće cijenilo njegov iskaz u predmetu protiv optuženog Blagojevića i uočilo brojne situacije u kojima je on okolišavao, zbog čega je zaključilo da njegova spremnost da sarađuje nije bila potpuna, bez obzira na to što je tužilac istakao da je saradnja bila potpuna i što je osam dana svjedočio protiv dvojice saoptuženih.¹³ U presudi Draganu Obrenoviću navodi se da je znatna mjera njegove saradnje značajna olakšavajuća okolnost. Saradnja sa Tužilaštvom, kao okolnost koja utiče na odmjeravanje kazne, jedina je izričito predviđena Pravilima ICTY i na taj način stekla je poseban značaj. U presudi Blaškiću navodi se da saradnja mora biti spontana i bezuslovna i da je tek, ukoliko zadovoljava te uslove, pretresno vijeće uzima kao „značajnu olakšavajuću okolnost”.¹⁴ Škulić prigovara isticanju „kooperativnosti” optuženog kao olakšavajuće okolnosti i ističe da to ne doprinosi stavu o dosljednom poštovanju pretpostavke nevinosti optuženog, niti o jednakom položaju odbrane i optužbe, te da se na taj način optuženi posebno motivise da iskazom tereti druge optužene u istom ili drugim predmetima. On smatra da to može presudno uticati na sadržaj iskaza optuženog i stepen njegove istinitosti, zbog čega načelno treba da ima manji stepen dokaznog kredibiliteta.¹⁵ Sporazumima sa klauzulom o saradnji predviđani su široki i nedovoljno određeni oblici saradnje. Praksa ICTY i Haškog tužilaštva imala je veliki uticaj na normiranje sporazuma u BiH, posebno na prihvatanje mogućnosti da sporazum sadrži odredbu o saradnji optuženog sa tužiocem. U BiH su dobro poznati Statut i Pravila ICTY,

¹⁰ Burens, L. (2012). Plea Bargaining in International Criminal Tribunals: The end of truth-seeking in International Courts? *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* No 7-8/12, 327.

¹¹ Džouns, Dž. i Pauls, S. (2005). *Međunarodna krivična praksa*. Beograd: Fond za humanitarno pravo, 641; Nieprzecka, A. (2018). Porozumienia procesowe w praktyce trybunalow ad hoc (uwagi krytyczne). *Prawa karnego i nauk penalnych rok XXII/18*, 180. ističe da je ova inicijativa nova tendencija u međunarodnom krivičnom pravu.

¹² Ova odredba se npr. nalazi u sporazumima sa optuženima Momir Nikolićem i Draganom Obrenovićem.

¹³ Nedovoljna saradnja je ključni razlog što je Momiru Nikoliću izrečena kazna zatvora od 27 godina, iako je Tužilaštvo sporazumom predložilo kaznu zatvora od 15 do 20 godine.

¹⁴ Fond za humanitarno pravo. (2003). *Haški tribunal VI – priznanja krivice i presude*. Beograd, 645.

¹⁵ Škulić, M. (2005). *Međunarodni krivični sud – nadležnost i postupak*. Beograd: Pravni fakultet, 149.

ali i praksa ICTY i Haškog tužilaštva. Većina optuženih bili su državljani BiH, a odbranu su zastupali mnogi advokati iz BiH koji su se tu prvi put sreli sa sporazumom.¹⁶ Proučavanje sporazuma u postupku pred ICTY doprinosi boljem razumijevanju ovog instituta u BiH, ali i omogućava njegovu pravilniju praktičnu primjenu.¹⁷

3. PREDMET – ELEMENTI SPORAZUMA

Krivičnoprocesni zakoni u BiH ne propisuju predmet sporazuma, za razliku od mnogih zakonodavstava koja to čine više ili manje potpuno. Npr. po čl. 314. Zakonika o krivičnom postupku Srbije njegovi obavezni elemente su: 1. opis krivičnog djela koje je predmet optužbe; 2. priznanje okrivljenog da je učinio krivično djelo; 3. sporazum o vrsti, mjeri ili rasponu kazne ili druge krivične sankcije; 4. sporazum o troškovima postupka, oduzimanju imovinske koristi i imovinskopравnom zahtjevu, ukoliko je podnesen; 5. izjava o odricanju stranaka i branioca od prava na žalbu protiv odluke kojom sud u potpunosti prihvata sporazum; 6. potpis stranaka i branioca. Fakultativni elementi su: 1. izjava javnog tužioca o odustajanju od gonjenja za krivična djela koja nisu obuhvaćena sporazumom; 2. izjava okrivljenog o prihvatanju obaveza predviđenih čl. 383. ovog zakonika; 3. sporazum u pogledu imovine proistekle iz krivičnog djela koja će biti oduzeta.¹⁸ Po § 175a ZKP Češke obavezni elementi sporazuma su: 1. ime i prezime javnog tužioca, okrivljenog, branioca i oštećenog ako je učestvovao u pregovorima ili se saglasio sa sporazumom o naknadi štete; 2. datum i mjesto zaključivanja; 3. opis krivičnog djela za koje se okrivljeni tereti; 4. pravna kvalifikacija krivičnog djela sa naznakom relevantnih zakonskih odredaba uključujući i one koje se odnose na predloženu kaznu; 5. izjava okrivljenog o priznanju krivice; 6. vrsta, visina i način izdržavanja kazne; 7. obim i način naknade štete i oduzimanja imovinske koristi; 8. sporazum o mjeri bezbjednosti; i 9. potpisi javnog tužioca, okrivljenog, branioca i oštećenog.¹⁹ Po čl. 406/d ZKP Albanije elementi sporazuma su: 1. činjenični opis krivičnog djela za koje se okrivljeni tereti sa pravnom kvalifikacijom; 2. izjava okrivljenog o priznanju krivice; 3. vrsta i obim kazne i sporedne kazne, kao i način izvršenja; 4. oduzimanje predmeta upotrijebljenih za izvršenje krivičnog djela i predmeta koji predstavljaju proizvod krivičnog djela; 5. pristanak oštećenog na visinu naknade štete.²⁰ Mnogi smatraju da bi bilo logično, s obzirom na važnost sporazuma, da krivičnoprocesni zakoni u BiH izričito propišu njegove bitne elemente.²¹

¹⁶ Dimitrijević, V. (2013). Uloga suda prilikom zaključivanja sporazuma o priznanju krivice. *Pravo i pravda* br. 1/13, 217.

¹⁷ Janković, R. (2015). Sporazum o priznanju krivice u postupku pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka „Apeiron“* br. 5/15, 259.

¹⁸ *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 i 62/21.

¹⁹ *Trestni rizeni* (ZKP Češke); Slično predmet sporazuma određuje i čl. 232. *Trestny poriadok* (ZKP Slovačke).

²⁰ *Kodi i procedurës penale* (ZKP Albanije); Predmet sporazuma propisuju i čl. 301. Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore - *Službeni list Crne Gore*, br. 57/09, 49/10, 47/14, 2/15, 35/15, 58/15, 28/18 I 116/20 ili čl. 360. Zakona o kaznenom postupku Hrvatske - *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 130/20, 89/22 i 36/24.

²¹ Turanjanin, V. (2016). *Sporazum o priznanju krivičnog dela* (doktorska disertacija). Kragujevac: Pravni fakultet, 57. smatra da krivičnoprocesni zakoni u BiH „veoma sumarno opisuju sporazum i njegovo zaključivanje“.

Šta je predmet sporazuma posredno se u određenoj mjeri može zaključiti iz odredaba koje ga regulišu (čl. 231. ZKP BiH, čl. 246. ZKP RS, čl. 246. ZKP FBiH i čl. 231. ZKP BD BiH). Iz odredbe da optuženi i njegov branilac mogu pregovarati sa javnim tužiocem „o uslovima priznanja krivice” proizlazi da su predmet sporazuma uslovi pod kojima optuženi priznaje krivicu, sa kojima se saglašava javni tužilac.²² Iz odredbe koja propisuje da sud provjerava predloženu krivičnu sankciju proizlazi da su predmet sporazuma vrsta i visina krivične sankcije. Iz odredbe koja propisuje da sud provjerava da li je do sporazuma došlo dobrovoljno, svjesno i sa razumijevanjem, kao i sa prethodnim upoznavanjem sa svim mogućim posljedicama, uključujući posljedice u vezi sa imovinskopравnim zahtjevom, troškovima postupka i oduzimanjem imovinske koristi proizlazi da su i odredbe koje se odnose na ove uslove elementi sporazuma. Krivičnoprocesni zakoni u BiH posredno određuju predmet sporazuma, ali to ne čine precizno, a pogotovo ne potpuno, čime ovo pitanje u velikoj mjeri ostaje otvoreno. Kako je ono jedno od centralnih pitanja sporazuma neophodno je odrediti šta on mora, šta može, a šta ne može da sadrži, odnosno koji su njegovi obavezni, fakultativni i nedozvoljeni elementi.²³ Obavezni elementi su: 1. formalni elementi na osnovu kojih se utvrđuje ko je, kada i gdje zaključio sporazum; 2. izjave osumnjičenog, odnosno optuženog, među kojima je najvažnija izjava o priznanju krivice; 3. prijedlog vrste i visine krivične sankcije. Fakultativni elementi su: 1. imovinskopравni zahtjev; 2. mjera oduzimanje imovinske koristi; 3. mjera oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela; 4. troškovi postupka; 5. uračunavanje pritvora i ranije kazne; i 6. odredba (klauzula) o saradnji.²⁴ Osim elemenata koje sporazum mora ili može da ima, postoje i oni o kojima naša teorija i praksa još uvijek nisu zauzeli definitivni stav o tome da li mogu biti predmet sporazuma. Njih uslovno možemo nazvati spornim, a oni su: 1. oslobođenje od kazne; 2. odustajanje javnog tužioca od gonjenja; 3. izmjena činjeničnog opisa krivičnog djela; 4. izmjena pravne kvalifikacije; i 5. mjera objavljivanja pravosnažne presude u sredstvima javnog informisanja.²⁵ Na kraju, postoje i elementi za koje i teorija i praksa smatraju da ne mogu biti predmet sporazuma. Njih možemo nazvati nedozvoljenim elementima i oni su: 1. rad u javnom interesu, odnosno rad za opšte dobro na slobodi; 2. mjere bezbjednosti koje se izriču neuračunljivom učiniocu krivičnog djela; 3. policijsko upozorenje, vaspitne preporuke i krivične sankcije za maloljetnike; 4. zamjena izrečene kazne zatvora novčanom kaznom; 5. uslovni otpust; 6. pravne posljedice osude, 7. rehabilitacija; 8. amnestija i pomilovanje; 9. izvršenje kazni zatvora, dugotrajnog zatvora i doživotnog zatvora; i 10. pritvor i druge mjere za objezbjedenje prisustva osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku.²⁶

²² Kaurinović, D. (2004). Praktična iskustva u primjeni novih krivičnoprocesnih ustanova – priznanje krivice, sporazum o priznanju krivice i kazneni nalog. U zborniku *Aktuelna pitanja primjene krivičnog zakonodavstva u BiH*. Neum: Udruženje sudija FBiH, 6; Govedarica, M. (2008). Donošenje presude bez suđenja u krivičnom postupku Republike Srpske. *Pravna riječ br. 15/08*, 189.

²³ Škulić, M. (2009). *Krivično procesno pravo*. Beograd, 292. elemente sporazuma dijeli na 1. obavezne koji mogu biti apsolutno obavezni i relativno obavezni; i 2. fakultativne.

²⁴ Detaljnije Janković, R. (2022). *Sporazum o priznanju krivice*. Banja Luka: Besjeda, 510-566.

²⁵ Detaljnije ibid, 567-580.

²⁶ Detaljnije ibid, 581-610.

4. ODREDBA O SARADNJI U SPORAZUMU – CO OPERATION AGREEMENT

Zbog velikog značaja ovakve odredbe postoji shvatanje da sporazum sa njom predstavlja posebnu vrstu²⁷ ili bar njegov mogući poseban vid.²⁸ Ovo stanovište je naročito zastupljeno u SAD, gdje se razlikuju dvije dvije vrste sporazuma, onaj kojim okrivljeni priznaje krivicu, a kojim se ne predviđa njegova saradnja sa tužiocem i onaj kojim okrivljeni pristaje na dalju saradnju (kooperativni okrivljeni).²⁹ Krivičnoprocesni zakoni u BiH, kao i većina drugih, ne razlikuju pojedine vrste sporazuma. Istorijski gledano praksa korištenja usluga svjedoka „pokajnika“ nije nova. Ona potiče iz Engleske još iz srednjeg vijeka, gdje su oni nazivani „svjedoci krune“ i za svjedočenje su dobijali određene pogodnosti, prije svega blaže kazne.³⁰ U Italiji je sedamdesetih godina prošlog vijeka „pokajništvo“ široko korišteno u obračunu sa organizovanim kriminalom i pokazalo se kao jedno od najboljih sredstava borbe protiv manjih zatvorenih i tajnih kriminalnih bandi. Tada su se javili i prvi prigovori korištenju ovakvih sredstava zasnovani na etičkim razlozima. Smatralo se da ih nije moralno koristiti jer podrazumijevaju dogovor sa kriminalcima. Ovakvi prigovori su vremenom slabili jer se zaključilo da ne treba ulaziti u tako suptilne moralne dileme. Danas su u opticaju mnogo ozbiljnije, prije svega pravne dileme o „pokajništvu“.³¹

Da li u BiH sporazum može da ima tzv. klauzulu o saradnji? Krivičnoprocesni zakoni u BiH izričito to ne predviđaju, ali su teorija i praksa bez izuzetka prihvatile tu mogućnost. Smatra se da na to upućuje sama priroda sporazuma jer se pregovara o uslovima pod kojima će se on zaključiti, što uključuje i saradnju javnog tužioca sa optuženim.³² Ističe se da ova mogućnost postoji jer je krivičnoprocesni zakoni u BiH ni jednom odredbom ne isključuju.³³ Sa druge strane, postoji i shvatanje da klauzule o saradnji ne treba unositi u sporazum zbog toga što sud njima nikako ne može biti vezan, odnosno što one njemu mogu predstavljati smetnju. Po njemu, činjenice koje se odnose na dogovor javnog tužioca i optuženog o saradnji treba prezentovati sudu tek na pretresu za izricanje krivične sankcije kada javni tužilac iznosi razloge zbog kojih predlaže određenu krivičnu sankciju.³⁴ Sporazumi sa klauzulom o saradnji u BiH nisu rijetki. Javni tužioci su sve bolje upoznati sa mogućnostima i potencijalnim prednostima ovih klauzula. Smatra se da se ovakvi sporazumi sve više primjenjuju i zbog toga što se mogu zaključiti za sva krivična djela,

²⁷ OSCE. (2005). Prikaz predloženih izmjena i dopuna zakona o krivičnom postupku koji se primjenjuju u BiH. *Pravo i pravda br. 1/05*, 111.

²⁸ Simović, Miod., i Simović, Mar. (2005). Reforma krivičnog postupka u BiH – o nekim spornim pitanjima. *Pravni život br. 9/05*, 760.

²⁹ Mrčela, M. (2002). Presuda na zahtjev stranaka u istrazi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu br. 2/02*, 358.

³⁰ Primorac, D. i Šarić, S. (2013). Svjedok pod imunitetom (svjedok pokajnik) u krivičnom zakonodavstvu BiH. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu br. 3/13*, 591.

³¹ Delibašić, V. (2015). Sporazum o svedočenju osuđenog. *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 49.

³² Miletić, A. i Dodik, B. (2012). *Imunitet svjedoka* - edukativni modul. Sarajevo: VSTS BiH, 41.

³³ Jokić, M. i Kršić, Ž. (2015). Značaj svedoka saradnika i sporazuma o priznanju krivice u suprostavljanju savremenim oblicima kriminaliteta. U zborniku *Suprostavljanje savremenim oblicima kriminaliteta – analiza stanja, evropski standardi i mere za unapređenje*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija i Fondacija „Hans Zajdel“, 302.

³⁴ Miletić, A. (2005). Institut pregovaranja o krivnji u praksi. *Pravo i pravda br. 1/05*, 245-246.

odnosno što nisu ograničeni s obzirom na težinu krivičnih djela i zapriječenu kaznu.³⁵ Njihova primjena naročito je važna kod teških krivičnih djela kao što su ratni zločini, trgovina ljudima ili organizovani kriminal. Prednost kod teških krivičnih djela je u tome što ugroženi svjedoci ne moraju ponovo svjedočiti.³⁶ Ova krivična djela učinilac najčešće ne čini izolovano i sam. Primjena klauzula o saradnji u ovim slučajevima može da bude izuzetno korisno sredstvo za javnog tužioca kada je neophodno obezbijediti svjedočenje protiv tzv. krupnih riba. Sa druge strane, smatra se da dokazi pribavljeni ovim klauzulama mogu biti kontroverzni i da su predmet brojnih rasprava, te da one mogu uticati na neka od osnovnih načela krivičnog postupka.³⁷

Obaveze na saradnju koje prihvata osumnjičeni, odnosno optuženi sporazumom su buduće i mogu biti veoma različite. Najčešća, ali i najvažnija je ona po kojoj se on obavezuje da bude svjedok u nekom drugom predmetu ili u istom predmetu u odnosu na saučesnike. Moguće je da se prihvate i druge obaveze, npr. dostavljanje određenih informacija i dokaza u istom ili drugom predmetom, otkrivanje identiteta drugih izvršilaca krivičnog djela, čak i naredbodavaca, dijeljenje sa javnim tužiocem „svih saznanja u pogledu drugih događaja koji njemu budu interesantni, a desili su se od 1992. godine do 1995. godine na teritoriji BiH“.³⁸ Kod ove posljednje mora se postaviti pitanje nije li ona suviše široka i neodređena i da li je uopšte dozvoljeno da se tako neodređene obaveze predviđaju sporazumom. Klauzule o saradnji u sporazumu ostavljaju prostor za zloupotrebu, kako javnog tužioca koji može da procijeni da saradnja nije bila zadovoljavajuća i povuče sporazum, tako i optuženog koji može da ne izvrši preuzetu obavezu nakon prihvatanja sporazuma i donošenja presude.³⁹ Primjeri u kojima je javni tužilac odustao od sporazuma zbog toga što je optuženi odbio da svjedoči protiv saučesnika postoje i u našoj praksi.⁴⁰ Postoje i primjeri za koje se ističe da je javni tužilac odustao od zaključenog sporazuma bez jasnih i uvjerljivih razloga.⁴¹ Predlaže se da se u takvim slučajevima informacije i dokazi koje je jav-

³⁵ Nikolić, D. (2006). *Sporazum o priznanju krivice*. Niš: Studentski kulturni centar, 129.

³⁶ OSCE. (2006). *Sporazum o priznanju krivice: Primjena pred sudovima BiH i usklađenost sa međunarodnim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava*. Sarajevo, 25.

³⁷ Perić, B. (2018). Nekontrolisana tužilačka moć. *Sveske za javno pravo br. 34/18*, 22.

³⁸ Alić, A. (2010). *Doba istine – presjek rada Odjela za ratne zločine Suda BiH u periodu od 2005. do 2010. godine*. Sarajevo: Balkanske istraživačke mreže (BIRN) BiH, 24. kao primjer navodi sporazum zaključen u Tužilaštvu BiH 09. marta 2010. godine koji je Sud BiH prihvatio u predmetu br. X-KR-08/549-3.

³⁹ Jukić, D. (2015). Procesni značaj iskaza svjedoka koji je prethodno kao optuženi zaključio sporazum o priznanju krivnje za isto krivično djelo. *Pravo i pravda br. 1/15*, 201. govori u tom slučaju o „izigravanju pravosuđa“.

⁴⁰ Odluka Specijalnog tužilaštva RS br. T19 0 KTK 0000582 14 od 12. oktobra 2014. godine o raskidu sporazuma br. T19 0 KTK 0000510 13 od 9. aprila 2014. godine nakon što je optuženi odbio svjedočenje protiv saučesnika pozivajući se na pravo da ne odgovara na pojedina pitanja ako bi ga istinit odgovor izložio gonjenju.

⁴¹ Perić, B. (2018). Nekontrolisana tužilačka moć. *Sveske za javno pravo br. 34/18*, 22. navodi predmet Suda BiH br. S1 2 K 024465 16 Ko u kome je tužilac godinu dana držao potpisani sporazum koji je prema dogovoru sa optuženim trebao dostaviti sudu uz optužnicu, da bi na od njega odustao. Odbrana je tvrdila da je optuženi izigran nekorektnim postupanjem tužioca jer je otkrio važne činjenice o saučesnicima i predao važne dokaze, što tužilac nije negirao, ali je tvrdio da dokazi koje je dobio od optuženog nisu bili bitni i da je od njega očekivao mnogo više.

nom tužiocu dostavio optuženi smatraju nezakonitim dokazima.⁴² Kao poseban problem ističe se situacija u kojoj je saradnja optuženog najvažniji razlog zbog koga javni tužilac zaključio sporazum.⁴³

Obaveza optuženog iz sporazuma da svjedoči u istom ili drugom predmetu može predstavljati i ozbiljan procesni problem.⁴⁴ Ako sud prihvati sporazum prije nego što optuženi ispuni svoju obavezu, postoji realna opasnost da nakon toga on odbije da svjedoči, da prilikom svjedočenja prećuti relevantne činjenice ili da postane za javnog tužioca neprijateljski raspoložen svjedok.⁴⁵ Za ovakvu procesnu situaciju odredbe krivičnoprocesnih zakona u BiH ne nude rješenje, a ostavljaju malo prostora za manevrisanje u svrhu obezbjeđivanja izvršenja klauzula o saradnji. Nedostatak zakonskih mehanizama koji bi to obezbjedili predstavlja realni i praktični problem za javnog tužioca.⁴⁶ Javni tužilac ne može izjaviti žalbu protiv presude zbog neizvršenja klauzule iz sporazuma, a nije propisana ni mogućnost izjavljivanja vanrednog pravnog lijeka kojim se ukida pravosnažna presuda donesena na osnovu sporazuma, ukoliko se naknadno ispostavi da ga neka od strana nije ispoštovala.⁴⁷ Kao rješenje ovog „procesnog problema” pojedini autori predlažu da ovakva obaveza optuženog bude „odloženi uslov” za punu pravnu relevantnost sporazuma, tako što bi optuženi prvo ispunio svoje obaveze, a tek nakon toga bi se razmatrao sporazum.⁴⁸ Ova ideja može se realizovati na dva načina. Prvi način bi bio da javni tužilac zaključeni sporazum ne dostavlja sudu sve dok optuženi ne ispuni svoje obaveze iz njega. Drugi bi bio da javni tužilac sudu dostavi sporazum, ali da zahtijeva da se ročište za razmatranje sporazuma zakaže nakon određenog datuma ili nakon što optuženi ispuni svoje obaveze iz klauzule o saradnji, što je bila praksa pred ICTY. Praksa po kojoj tužilac zahtijeva od suda da ne razmatra sporazum sve dok on ne potvrdi da su uslovi iz njega ispunjeni postoji u Tužilaštvu BiH i Sudu BiH.⁴⁹ Kao opravdanje za nju navodi se razlog procesne cjelishodnosti i činjenica da je ovo rješenje u praksi pokazalo veliku praktičnu vrijednost i za sud i

⁴² Ibid, 22.

⁴³ Martinović, A. (2004). Iskustvo u suđenjima za krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava (ratni zločini). U zborniku *Aktuelna primjena krivičnog zakonodavstva u BiH*. Neum: Udruženje sudija F BiH, 9.

⁴⁴ Simović, M. (2005). *Praktični komentar Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske*. Banja Luka, 414.

⁴⁵ Janković, D. (2014). Primena sporazuma o priznanju krivičnog dela u sudskoj praksi. *Bilten Vrhovnog kasacionog suda Srbije br. 3/14*, 160.

⁴⁶ Jukić, D. (2015). Procesni značaj iskaza svjedoka koji je prethodno kao optuženi zaključio sporazum o priznanju krivnje za isto krivično djelo. *Pravo i pravda br. 1/15*, 201. govori o „nepostojanju jasnih zaštitnih mehanizama“.

⁴⁷ Janković, D. (2014). Primena sporazuma o priznanju krivičnog dela u sudskoj praksi. *Bilten Vrhovnog kasacionog suda Srbije br. 3/14*, 173. predlaže da se razmotri mogućnost uvođenja novog vanrednog pravnog lijeka ili dopune postojećih koja bi se to omogućilo.

⁴⁸ OSCE. (2005). Prikaz predloženih izmjena i dopuna zakona o krivičnom postupku koji se primjenjuju u BiH. *Pravo i pravda br. 1/05*, 111. navodi da je ovo predlagala i većina učesnika LIG-ova; Simović, Miod. i Simović, Mar. (2005). Reforma krivičnog postupka u BiH – o nekim spornim pitanjima. *Pravni život br. 9/05*, 761. predlažu da se ova mogućnost predvidi budućim izmjenama i dopunama krivičnoprocesnih zakona u BiH.

⁴⁹ Npr. sporazum zaključen u Tužilaštvu BiH 02. jula 2009. godine br. KT-339/08 Sud BiH je razmatrao 22. septembra 2009. godine i utvrdio da je optuženi prethodno ispunio sve obaveze iz sporazuma.

za javnog tužioca. Smatra se da je ovakva praksa moguća zbog toga što krivičnoprocesni zakoni u BiH ne propisuju rok u kome sud mora razmotriti sporazum.⁵⁰ Praksa odgađanja razmatranja sporazuma izvodljiva je jedino kada se saradnja treba ostvariti u kratkom periodu. U suprotnom, ona nije u skladu sa pravom na suđenje u razumnom roku, pošto dugo čekanje na izvršenje dogovorene saradnje znatno odgađa završetak postupka. Preuzimanje obaveze u vidu budućih svjedočenja ili davanja informacija na dug i neodređen period sa stanovišta prava optuženog, ali i povjerenja u ovaj institut je upitno.⁵¹ Ovakva praksa otvara nekoliko spornih pitanja. Prije svega, može se desiti da sud ne prihvati sporazum uprkos činjenici da je optuženi ispunio sve obaveze iz klauzule o saradnji.⁵² Sud sporazum može odbaciti iz različitih razloga, pa i onih koji nemaju veze sa ispunjavanjem obaveze optuženog o saradnji. To za optuženog može biti veoma nepravdično.⁵³ Postavlja se pitanje da li je tada optuženi doveden u zabludu. Da bi se to izbjeglo predlaže se da javni tužilac obavezno upozori optuženog da sud ne mora prihvatiti sporazum.⁵⁴ Rizik za optuženog predstavlja i mogućnost da javni tužilac nakon realizovane saradnje procijeni da ona nije bila zadovoljavajuća i odustane od sporazuma prije njegovog razmatranja. Iako javni tužilac ima obavezu da se ponaša profesionalno i da ne povlači sporazum iz nekih nečasnih namjera, to samo po sebi tu mogućnost ne sprečava. Ovakve situacije su u praksi moguće i predstavljaju potencijalni rizik koji je rezultat nedovoljno razvijenog instituta sporazuma.⁵⁵ Osim toga, uvijek se može postaviti pitanje da li je procjena javnog tužioca bila ispravna. Između javnog tužioca i optuženog može da dođe do spora oko toga da li je optuženi u potpunosti ispoštovao klauzulu o saradnji iz sporazuma. Pitanje je ko će, u situaciji kada je optuženi formalno udovoljio obavezama iz klauzule o saradnji, a javni tužilac nije zadovoljan njenom kvalitetom, kao i na koji način utvrditi da li je optuženi ispunio svoje obaveze. Kako optuženog klauzula o saradnji može dovesti u rizičan položaj Preporuka o zaštiti svjedoka saradnika u ostvarivanju pravde Komisije ministara Savjeta Evrope državama članicama preporučuje da uvedu mjere za zaštitu svjedoka i saradnika pravde.⁵⁶ Ona zahtijeva da se optuženom kao saradniku pruži adekvatna podrška kako bi se obezbijedilo njegovo svjedočenje i lična sigurnost mjerama za zaštitu svjedoka prilikom obezbjeđivanja saradnje u posebno osjetljivim krivičnim predmetima. Postoji i prijedlog da se odvoji momenat prihvatanja sporazuma od momenta izricanja krivične sankcije predložene sporazumom za neki period. Procjena njegove dužine bi se vršila na osnovu dogovora javnog tužioca koji ima svoj plan istrage za druga lica i koji može okvirno pred-

⁵⁰ Perić, B. (2004). Sporazum o krivnji – zakonska obilježja i pravne nedoumice. U zborniku *Primjena zakona o krivičnom postupku*. Banja Vrućica: Udruženje sudija RS, 4.

⁵¹ Martinović, A. (2004). Iskustvo u suđenjima za krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava (ratni zločini). U zborniku *Aktuelna primjena krivičnog zakonodavstva u BiH*. Neum: Udruženje sudija F BiH, 11.

⁵² Alić, A. (2010). *Doba istine – presjek rada Odjela za ratne zločine Suda BiH u periodu od 2005. do 2010. godine*. Sarajevo: Balkanske istraživačke mreže BiH, 25. navodi predmet Suda BiH br. X-KR-08/549-2.

⁵³ OSCE. (2011). *Postizanje pravde u BiH: procesuiranje predmeta ratnih zločina od 2005. do 2010. godine*. Sarajevo, 57.

⁵⁴ OSCE. (2006). *Sporazum o priznanju krivice: Primjena pred sudovima BiH i usklađenost sa međunarodnim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava*. Sarajevo, 31.

⁵⁵ Ibid, 31.

⁵⁶ *Preporuka (2005) 9E* usvojena 20. aprila 2005. godine.

vidjeti njenu dužinu i optuženog, dok se uslovi ne ispoštuju.⁵⁷ Za sada takva mogućnost ne postoji u krivičnoprocesnim zakonima u BiH. Kada sud na ročištu za razmatranje prihvati sporazum zakon ga obavezuje da odmah nastavi sa pretresom za izricanje krivične sankcije. Osim toga, nakon prihvatanja sporazuma sud mora izreći predloženu krivičnu sankciju i odgađanje pretresa u slučaju kada je predložena fiksna krivična sankcija nema nikakav značaj. Određen, ali samo ograničen značaj, postoji u slučaju okvirnog predlaganja krivične sankcije u sporazumu, što je u našoj praksi prilično rijetko. Ističe se da je neophodno da praktičari kreiraju mehanizme koji će obezbijediti izvršenje klauzula o saradnji uz očuvanje jednakopravnosti svih strana, koji će biti u skladu sa odredbama krivičnoprocesnih zakona u BiH. Bez obzira na „procesne probleme” interes pravde nalaže da sud mora imati mehanizme da obezbijedi da optuženi kome je, osim ostalog i zbog prihvatanja određenih obaveza, izrečena blaža krivična sankcija, izvrši svoj dio obaveza iz sporazuma.⁵⁸ Pojedini autori predlažu da se otvori novi predmet pod oznakom KTA i da se u njemu sasluša optuženi u svojstvu svjedoka, smatrajući da se takav zapisnik kasnije može nesmetano koristiti u krivičnom postupku, ako optuženi izmijeni iskaz.⁵⁹ Međutim, otvaranje novog predmeta u kome osumnjičeni, odnosno optuženi za isti događaj za koji se tereti daje iskaz kao svjedok je problematično. Od istog događaja koji sadrži obilježja krivičnog djela vještački se stvaraju dva predmeta u kojima isto lice ima različito svojstvo, pri čemu za takvu praksu ne postoji osnov u krivičnoprocesnim zakonima u BiH. Takva praksa narušava princip zabrane miješanja procesnih uloga.⁶⁰ Vrhovni sud F BiH stao je na stanovište da se optuženi koji je zaključio sporazum ne može saslušati kao svjedok u istom predmetu protiv saoptuženih sve dok mu ne prestane svojstvo optuženog, odnosno dok presuda kojom je oglašen krivim na osnovu sporazuma ne postane prvosnažna. Tek tada javni tužilac može bivšeg optuženog saslušati kao svjedoka i takav iskaz koristiti prilikom njegovog saslušanja kao svjedoka na glavnom pretresu. Ne može se koristiti kao dokaz iskaz svjedoka uzet od osumnjičenog, odnosno optuženog dok joj mu je još trajalo to svojstvo.⁶¹

Pojedini autori kao rješenje problema predlažu prihvatanje rješenja iz uporedne prakse koja omogućavaju ugrađivanja „zaštitnih klauzula u sporazume” koji sadrže klauzule o saradnji.⁶² Problem je što se ne vidi o kakvim „zaštitnim klauzulama” se radi, jer se ne navodi u kojim zakonodavstvima postoje i u čemu se sastoje. Kao jedno od rješenja u predmetima u kojima se na osnovu sporazuma sa klauzulom o saradnji izriče uslovna osuda predlaže se dopuna odredaba o opozivanju uslovne osude, tako što bi se kao osnov

⁵⁷ Martinović, A. (2004). Iskustvo u suđenjima za krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava (ratni zločini). U zborniku *Aktuelna primjena krivičnog zakonodavstva u BiH*. Neum: Udruženje sudija F BiH.

⁵⁸ OSCE. (2006). *Sporazum o priznanju krivice: Primjena pred sudovima BiH i usklađenost sa međunarodnim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava*. Sarajevo, 28.

⁵⁹ Miletić, A. (2005). Institut pregovaranja o krivnji u praksi. *Pravo i pravda br. 1/05*, 245.

⁶⁰ Trešnjev, A. (2013). Dileme u primeni sporazuma o priznanju krivičnog dela. *Bilten Vrhovnog kasacionog suda Srbije br. 2/13*, 249; Ilić, G. i dr. (2014). *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik, 311. smatraju da okrivljeni u krivičnom postupku ne može istovremeno imati i svojstvo svjedoka i za to navode presudu Vrhovnog suda Srbije br. Kžm 63/09 od 01. juna 2009. godine.

⁶¹ Presude Vrhovnog suda F BiH br. 09 0 K 003723 11 KžK od 21. juna 2013. godine i br. 04 0 K 006356 15 Kž od 15. aprila 2015. godine, navedene po Radovanović, D. i Begić, M. (2016). *Pribavljanje zakonitih dokaza u krivičnom postupku*. Sarajevo: VSTS BiH, 54-55.

⁶² Nikolić, D. (2006). *Sporazum o priznanju krivice*. Niš: Studentski kulturni centar, 130-132.

propisalo i neizvršenje obaveze o saradnji predviđene sporazumom od strane optuženog.⁶³ Neka zakonodavstva predviđaju da će se sporazum staviti van snage, odnosno ukinuti ako okrivljeni saradnik ne ispuni preuzete obaveze iz njega. Ovaj prijedlog nalazimo i u našoj stručnoj literaturi.⁶⁴ Tragajući za rješenjem ovog procesnog problema Perić se čak bavio pitanjem da li javni tužilac može ponovo aktivirati optužnicu protiv optuženog i tražiti strožu kaznu ukoliko on ne ispuni obaveze iz sporazuma polazeći od stanovišta da je krivični postupak pravosnažno okončan, „ali bez suđenja”. Izostanak „suđenja” bi po njegovom shvatanju bio osnov, da se zbog neizvršavanja jedne od odredaba sporazuma, koja je očigledno bila ključna za javnog tužioca da ga zaključi, za ponovno pokretanje postupka, pod uslovom da se to navede u sporazumu.⁶⁵ Ovaj prijedlog je neprihvatljiv i nemaju uporište u zakonskim odredbama.

Kod sporazuma sa ovakvom klauzulom postavlja se i pitanje da li sudija koji ga razmatra treba da bude upoznat sa svim elementima saradnje. O tome ne postoji saglasnost. Po jednom shvatanju, klauzule o saradnji isključivi su problem javnog tužioca i bilo kakve potencijalne teškoće u njihovom izvršenju njegova su odgovornost. Po drugom, koje preovladava, sudija mora biti upoznat sa svim elementima saradnje prilikom odlučivanja da li će prihvatiti sporazum, bez obzira na to što ponekad postoje opravdani razlozi za uskraćivanje uvida u klauzule o saradnji zbog zaštite sigurnosti optuženog kao saradnika. U prilog ovom shvatanju ističe se, iako pogrešno, da odredbe krivičnoprocesnih zakona u BiH dopuštaju mogućnost isključenja javnosti sa ročišta za razmatranje „naročito osjetljivog” sporazuma ili sa dijela ročišta na kome se razmatraju klauzule o saradnji.⁶⁶ Prilikom razmatranja sporazuma sud treba da utvrdi da li optuženi razumije sve njegove posljedice. Kod sporazuma sa klauzulom o saradnji jedna od posljedica je i saradnja optuženog sa javnim tužiocem. Optuženi mora biti svjestan da se sporazumom obavezao javnom tužiocu na saradnju i šta tačno ona obuhvata. U našoj praksi sudije često ne utvrđuju da li je optuženi u potpunosti razumio obavezu na saradnju sa javnim tužiocem.⁶⁷ Polazeći od toga da je sporazum sa klauzulom o saradnji posebno složen, postoji i shvatanje da u toj situaciji optuženi mora imati branioca za cijelo vrijeme trajanja pregovora, ali i u daljem toku postupka, odnosno da to treba da bude slučaj tzv. obvezne odbrane.⁶⁸ U našoj teoriji, ali i u praksi postavilo se i pitanje vrijednosti iskaza svjedoka koji je sa javnim tužiocem zaključio sporazum u kome se obavezao na svjedočenje. Ustavni sud BiH je stanovišta da postoji kršenje prava na pravično suđenje iz čl. II/3e Ustava BiH i čl. 6. st. 1. EKLJP kada se osuđujuća presuda u najvećoj mjeri zasniva na iskazu svjedoka koji je sa javnim

⁶³ OSCE. (2006). *Sporazum o priznanju krivice: Primjena pred sudovima BiH i usklađenost sa međunarodnim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava*. Sarajevo, 28; ovakvo rješenje ranije je postojalo u KZ Srbije.

⁶⁴ Primorac, D. i Šarić, S. (2013). Svjedok pod imunitetom (svjedok pokajnik) u krivičnom zakonodavstvu BiH. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* br. 3/13, 608.

⁶⁵ Martinović, A. (2004). Iskustvo u suđenjima za krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava (ratni zločini). U zborniku *Aktuelna primjena krivičnog zakonodavstva u BiH*. Neum: Udruženje sudija F BiH, 10.

⁶⁶ OSCE. (2006). *Sporazum o priznanju krivice: Primjena pred sudovima BiH i usklađenost sa međunarodnim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava*. Sarajevo, 26.

⁶⁷ Nikolić, D. (2006). *Sporazum o priznanju krivice*. Niš: Studentski kulturni centar, 130.

⁶⁸ OSCE. (2006). *Sporazum o priznanju krivice: Primjena pred sudovima BiH i usklađenost sa međunarodnim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava*. Sarajevo, 29.

tužiocem sklopio sporazum. On ističe da se sporazum koristi i za dobijanje određenih informacija i svjedočenje protiv drugih lica, u najvećem broju slučajeva organizovane kriminalne grupe ili mreže i da to može da bude veoma pozitivno, ali i da takvi svjedoci često mogu biti nepouzdana, što nije razlog da se tom iskazu ne pokloni vjera, s tim da treba voditi računa da takav svjedok ima vrlo izražen lični interes, upravo zbog sporazuma sa javnim tužiocem kojim mu je utvrđena blaža kazna.⁶⁹ I u teoriji nailazimo na shvatanje da je upitna dokazna snaga takvog iskaza svjedoka jer je on uslovljen sporazumom sa javnim tužiocem, zbog čega, s obzirom na motiv, može imati i neistinit sadržaj.⁷⁰ Vrhovni sud F BiH zauzeo je stav da iskaz svjedoka koji je ranije zaključio sporazum na osnovu koga je donesena presuda koja je postala pravosnažna nije nezakonit, niti se može smatrati da je njegov iskaz iznuđen.⁷¹

5. ODREDBA O SARADNJI U PRAKSI OJT U BANJOJ LUCI

Autorovo istraživanje u Okružnom javnom tužilaštvu (dalje OJT) u Banjoj Luci pokazalo je da postoji više primjera sporazuma sa klauzulom o saradnji.⁷² U većini takvih sporazuma predviđeno je svjedočenje u istom predmetu protiv saučesnika. O sporazumima kojima se optuženi obavezao na svjedočenje u postupku protiv saučesnika po pravilu sud je odlučivao prije nego što se i postavilo pitanje izvršavanja ove obaveze.⁷³ U ovakvim slučajevima obaveza na svjedočenje iz sporazuma čisto je formalna, bez nekog praktičnog značaja. U nekim slučajevima ovakva odredba isključivo je služila tome da opravda neopravdano blagu predloženu krivičnu sankciju. Neki od ovih sporazuma sadrže i formulaciju „da će se sporazum sprovesti samo ukoliko se optuženi sasluša kao svjedok u postupku protiv saučesnika“, iako ta obaveza nije ispunjena prije prihvatanja sporazuma.⁷⁴ Postoje i primjeri sporazuma u kojima se nalazi odredba da je optuženi prije zaključivanja sporazuma potpuno i istinito svjedočio protiv drugih optuženih u razdvojenom predmetu.⁷⁵ U ovakvim primjerima se u

⁶⁹ Odluka Ustavnog suda BiH br. Ap-661/04 od 22. aprila 2005. godine, navedena po Salčić, Z. i Bubić, G. (2007). *Izbor odluka Ustavnog suda BiH – uvažene apelacije – knjiga II*. Banja Luka, 107-118.

⁷⁰ Ivičević Karas, E. (2013). Presuda na temelju sporazuma stranaka u hrvatskom kaznenom procesnom pravu i praksi Županijskog suda u Zagrebu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* br. 2/13, 837.

⁷¹ Presuda Vrhovnog suda F BiH broj 03 0 K 014378 18 Kž o12 od 29. avgusta 2019, godine, navedena po Lakić, S. (2022). *Sporazum o priznanju krivnje*. Predavanje održano 23.11.2022. godine u CEST F BiH. Sarajevo, 17.

⁷² Istraživanje je obuhvatilo 1.076 sporazuma zaključenih u OJT u Banjoj Luci u periodu od 2011. do 2019. godine.

⁷³ Npr. na osnovu sporazuma zaključenog u istrazi 26. februara 2015. godine br. T13 0 KT 0016800 14 Osnovni sud u Banjoj Luci donio je presudu 14. aprila 2015. godine. Jedan od saučesnika nije optužen, a protiv ostalih presude su na glavnom pretresu donesene tek 03. novembra 2017. godine i 27. jula 2018. godine.

⁷⁴ Npr. na osnovu sporazuma zaključenog 11. januara 2017. godine br. T13 0 KT 0033271 16 Osnovni sud u Banjoj Luci donio je presudu 30. juna 2017. godine. Jedan saučesnik nije ni optužen, a protiv drugog presuda je donesena tek 18. maja 2018. godine.

⁷⁵ Npr. sporazum zaključen 17. oktobra 2018. godine br. T13 0 KT 0036164 17. Optuženom je stavljeno na teret krivično djelo neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga iz čl. 207. st. 1. KZ RS za koje je propisana kazna zatvora od 1 godine do 10 godina, za koje se zbog propisane kazne ne može izreći uslovna osuda. Sporazumom je činjenica da je optuženi svjedočenjem i

stvari i ne radi o odredbi koja predviđa buduću saradnju, pošto je ona realizovana prije zaključenja sporazuma. Istraživanje je pokazalo da postoje primjeri u kojima je na zahtjev javnog tužioca sudija odgodio na duži period odlučivanje o sporazumu u kome je predviđena obaveza optuženog na svjedočenje u postupku koji je razdvojen protiv drugog optuženog.⁷⁶ Istraživanje je pokazalo da postoje i primjeri u kojima je zaključen sporazum kojim je predviđena obaveza svjedočenja protiv saučesnika u kojima je javni tužilac čekao sa dostavljanjem sporazuma sudu do završetka postupka protiv saučesnika.⁷⁷

6. ZAKONODAVSTVA U KOJIMA SARADNJA OPTUŽENOG SA JAVNIM TUŽIOCEM PREDSTAVLJA POSEBNU VRSTU SPORAZUMA

U posljednje vrijeme više zakonodavstava je saradnju optuženog sa javnim tužiocem normiralo kao posebnu vrstu sporazuma.

Osim sporazuma o priznanju krivičnog djela ZKP Srbije kao posebne vrste sporazuma predviđa sporazum o svjedočenju okrivljenog (čl. 320-326) i sporazum o svjedočenju osuđenog (čl. 327-330). Sporazum o svjedočenju osuđenog omogućava vanredni pravni lijek zahtjev za vanredno ublažavanje kazne, koji ne postoji u BiH, zbog čega ovaj oblik sporazuma u BiH za sada nije moguć.⁷⁸ Ovim institutima realizovana je ideja po kojoj sporazum može imati odredbu o saradnji. Sporazumom o svjedočenju okrivljenog nastoje se riješiti problemi do kojih dolazi onda kada je ta odredba sastavni dio sporazuma, a ta situacija nije normativno uređena. Smatra se da to, što nije propisan postupak provjere ispunjavanja obaveza iz sporazuma, kao ni postupak u slučaju da se utvrdi da one u potpunosti nisu ispunjene, predstavlja nedostatak krivičnoprocesnih zakona u BiH.⁷⁹ Okrivljeni zaključuje dva sporazuma, o priznanju krivičnog djela i o svjedočenju. Iako nije izričito propisano, kao kod sporazuma o priznanju krivičnog djela, smatra se da bi i sa ročišta na kome se razmatra ovakav sporazum javnost trebalo da bude isključena.⁸⁰ U praksi su

na drugi način dao doprinos otkrivanju krivičnog djela predviđena u čl. 207. st. 8. kao osnov za oslobođenje od kazne bila osnov za predlaganje uslovne osude. Osnovni sud u Gradišci je prihvatio sporazum i presudom br. 72 0 K 064522 18 K od 17. oktobra 2018. godine izrekao uslovnu osudu obrazlažući to time što je optuženi otkrio lica od kojih je nabavio opojnu drogu.

⁷⁶ Npr. sporazum zaključen 29. januara 2018. godine br. T13 0 KTPO 0038951 kojim se optuženi obavezao da će svjedočiti protiv saučesnika, protiv koga je podignuta optužnica u drugom predmetu 17. aprila 2018. godine. Sudija za prethodno saslušanje Osnovnog suda u Kotor Varošu sporazum nije razmatrao ni poslije dvije godine, a razmatranje je odložio je na usmeni zahtjev javnog tužioca.

⁷⁷ Npr. sporazum zaključen 05. decembra 2016. godine u istrazi br. T13 0 KT 0033499 16 dostavljen je sudu tek nakon što je protiv saučesnika 16. marta 2017. godine donesena presuda.

⁷⁸ Detaljnije Delibašić, V. (2015). Sporazum o svjedočenju osuđenog. *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 50–63.

⁷⁹ Jokić, M. i Kršić, Ž. (2015). Značaj svedoka saradnika i sporazuma o priznanju krivice u suprostavljanju savremenim oblicima kriminaliteta. U zborniku *Suprostavljanje savremenim oblicima kriminaliteta – analiza stanja, evropski standardi i mere za unapređenje*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija i Fondacija „Hans Zajdel“, 307. ističu da je u Hrvatskoj i Srbiji prepoznata potreba za svjedokom saradnikom u procesuiranju savremenih oblika kriminala i da je mnogo urađeno, za razliku od BiH, na njihovom normativnom uređenju.

⁸⁰ Živanović, K. (2019). Sporazum o svjedočenju okrivljenog za krivična dela organizovanog kriminala. *Revija za kriminologiju i krivično pravo* br. 1/19, 90. ističe da se ovakav sporazum zaključuje u postupcima koji su mnogo komplikovaniji i teži u odnosu na one u kojima se

ovakvi sporazumi rijetki.⁸¹ Pojedini autori smatraju da je najslabija karika ovog instituta njegova pouzdanost.⁸² Normiranjem sporazuma o svjedočenju okrivljenog otklonjene su mnoge dileme vezane za tzv. klauzulu o saradnji koje su postojale prije nego što je to bilo učinjeno, bez obzira što se smatra da ih ZKP Srbije ni sada nije sve otklonio.⁸³ ZKP Srbije reguliše mnoga važna pitanja kod ovih oblika sporazuma. Oni su mogući samo kod teških, taksativno određenih krivičnih djela, koja su u nadležnosti Tužilaštva za organizovani kriminal i Tužilaštva za ratne zločine. Zakonodavac se opredijelio za izraz svjedočenje „okrivljenog saradnika“ zbog ranijeg miješanja svojstva okrivljenog i svjedoka koje je stvaralo poteškoće u praksi, polazeći od uvjerenja da je svojstvo okrivljenog ono što izvorno odlikuje procesni položaj lica koje sa javnim tužiocem sklapa ovakvu vrstu sporazuma.⁸⁴ Ovakav sporazum ne može zaključiti organizator kriminalne grupe.⁸⁵ Prilikom zaključivanja sporazuma o svjedočenju okrivljeni mora imati branioca.⁸⁶ Uz sporazum se dostavlja svojeručna izjava okrivljenog u kojoj on, što je moguće detaljnije i potpunije, opisuje sve što zna o krivičnom djelu.⁸⁷ On se može zaključiti samo pod uslovom da je značaj njegovog iskaza za otkrivanje, dokazivanje ili sprečavanje krivičnog djela pretežniji od posljedica krivičnog djela koje je učinio okrivljeni saradnik. Sud stavlja van snage rješenje o prihvatanju sporazuma o svjedočenju okrivljenog ako okrivljeni saradnik ne ispuni obaveze iz sporazuma.⁸⁸ Sporazum koji je sud prihvatio onemogućava zloupotrebu javnog tužioca, koji ne može, ako je nezadovoljan svjedočenjem okrivljenog, od njega odustati. Time otpada rizik za okrivljenog. Samo sud može staviti van snage prihvaćeni sporazum. Na ovaj način dobijen je i zakonski osnov da se donošenje presude na osnovu prihvaćenog sporazuma odgodi do izvršenja obaveze svjedočenja okrivljenog.

Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminaliteta Hrvatske čl. 36-47. reguliše ispitivanje kao svjedoka lica protiv koga se vodi krivični postupak.⁸⁹ Mora

zaključuje sporazum o priznanju krivičnog djela.

⁸¹ Ibid, 91. navodi da su od 2012. do 2018. godine u Srbiji zaključena svega 3 sporazuma, zaključujući da to i ne čudi imajući u vidu određene nelogičnosti i procesne teškoće kod ovog instituta.

⁸² Đukić, M. (2019). *Sporazum o svjedočenju okrivljenog kod krivičnih dela organizovanog kriminala* (doktorska disertacija). Niš: Pravni fakultet, 226. ističe da je uočeno u praksi da su sudovi spremni da „zažmure“ pred sumnjivim iskazom kako bi se dobila osuda što većeg broja pripadnika kriminalne organizacije.

⁸³ Banović B. i Veselinović, M. (2012). Sporazum o svjedočenju i svedok saradnik. *Pravna riječ br. 33/12*, 553.

⁸⁴ Ilić, G. i dr. (2014). *Komentar zakonika o krivičnom postupku*. Beograd; Službeni glasnik, 770.

⁸⁵ Knežević, S. i Đukić, M. (2020). Svjedočenje okrivljenog saradnika. *Pravna riječ br. 63/20*, 332. ističu da zakon ne precizira da li se to odnosi i na tzv. lidera, lice koje je u dužem periodu rukovodilo kriminalnom organizacijom.

⁸⁶ Ilić, G. i dr. (2014). *Komentar zakonika o krivičnom postupku*. Beograd; Službeni glasnik 771. smatraju da je pomoć branioca neophodna da bi okrivljeni razumio njegov značaj i posljedice, ali i da otkloni sumnje u to da je na njega vršen nedozvoljen pritisak za zaključivanje ovakvog sporazuma.

⁸⁷ Ibid, 772. ističu da izjava služi kao svojevrsna kontrola potpunosti i istinitosti iskaza koji će okrivljeni naknadno dati pre sudom.

⁸⁸ Ibid, 782. smatraju da rješenje o prihvatanju sporazuma o svjedočenju okrivljenog u suštini predstavlja „odgođenu odluku“ suda u postupku protiv okrivljenog saradnika.

⁸⁹ *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13 i 70/17.

ga odobriti sud i moguće je samo ako je iskaz takvog lica srazmjeran težini počinjenog krivičnog djela i važnosti iskaza za otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela počinjenih u okvirima zločinačke organizacije ili njenih pripadnika. Kao svjedok se ne može ispitati učinilac određenih takstivno predviđenih teških krivičnih djela, ali ni organizator zločinačke organizacije. Sud će zahtjev Glavnog državnog tužioca odbiti ako je podnesen nakon zakaživanja glavnog pretresa, ako iskaz svjedoka nije u interesu otkrivanja i krivičnog gonjenja drugih pripadnika zločinačke organizacije i ako nije vjerovatno da će svjedok dati svoj potpuni iskaz ili je vjerovatno da će uskratiti obavještenja važna za otkrivanje ili sprečavanje drugih krivičnih djela i članova zločinačke organizacije.

Saradnju okrivljenog kao element sporazuma reguliše i čl. 218. ZKP Gruzije.⁹⁰ Ovdje se radi o posebnoj vrsti sporazuma.⁹¹ Prijedlog sudu podnosi Glavni tužilac Gruzije, a osnov je sporazum o priznanju krivice koji obuhvata i posebnu saradnju. Saradnja je moguća samo onda kada će se na osnovu nje utvrditi službeno lice kao učinilac krivičnog djela ili učinilac nekog teškog krivičnog djela, a ona će stvoriti bitne uslove za njegovo rasvjetljavanje. Ona mora dovesti do rasvjetljavanja krivičnog djela i moguća je samo ako javni interes da se ono rasvjetli preteže nad interesom da se optuženi oglasi krivim i da mu se izrekne kazna. Polazi se od javnog interesa, a cijene se vrsta i priroda krivičnog djela, propisana kazna, stepen krivice, opšta opasnost koju predstavlja okrivljeni, lične okolnosti okrivljenog, osuđivanost, ostvarena saradnja i postupanje okrivljenog u vezi sa naknadom štete. Kod osuđenog vodi se računa o tome koliki je dio neizdržane kazne. Obavezna odredba je ona po kojoj se sporazum smatra ništavim ako okrivljeni ili osuđeni ne budu saradivali. Okrivljeni ili osuđeni u ovom slučaju moraju imati branioca. Sporazumom se može predložiti oslobađanje optuženog od odgovornosti ili oslobađanje od kazne, a osuđenom smanjivanje kazne, promjena vrste kazne ili puštanje na slobodu. Za neka krivična djela, kao i za krivična djela učinjena prema maloljetnim licima, saradnja ne može biti osnov za oslobađanje od kazne.

ZKP Jermenije čl. 465. do 475. reguliše saradnju javnog tužioca i okrivljenog.⁹² Njen cilj je otkrivanje teških krivičnih djela i učinioca. Postupak inicira isključivo okrivljeni pismenim prijedlogom. Saradnja se može odnositi samo na krivično djelo iste težine ili teže od onog za koje se okrivljeni tereti. Prijedlog se može staviti od početka istrage do njenog završetka, a u njemu okrivljeni navodi radnje koje se obavezuje preduzeti. Podnosi se istražiocu koji ga u roku od 3 dana sa pismenim mišljenjem dostavlja javnom tužiocu. Javni tužilac o prijedlogu odlučuje u roku od 3 dana. Odbiće ga ako ne ispunjava zakonom predviđene uslove ili ako smatra da je saradnja okrivljenog nepotrebna. Ako ga prihvati zaključuje se pismeni sporazum čiji sadržaj je zakonom propisan. U njemu se navode radnje koje će okrivljeni preduzeti, kao i da se u slučaju neispunjenja preuzetih obaveza podaci do kojih se došlo saradnjom mogu koristiti kao dokaz. Ako su zbog saradnje okrivljeni, njegovi srodnici ili sa njim povezana lica ugroženi prema njima se preduzimaju posebne mjere zaštite, što se navodi u sporazumu. Okrivljeni može odustati od saradnje prije nego što je ostvarena pismenim zahtjevom. Kada istražilac obavijesti javnog tužioca da je okrivljeni uredno ispunio preuzete obaveze on dostavlja zahtjev sudu za primjenu posebnog postupka. Ako okrivljeni nije ispunio obaveze ili ih nije ispunio na zadovoljavajući način javni tužilac rješenjem odbija stavljanje takvog prijedloga sudu. Protiv rješenja okrivljeni

⁹⁰ *Criminal Procedure Code of Georgia*. Law No. 1772 of October 9, 2009.

⁹¹ Mishina, E. (2020.). *Plea Bargaining - Georgia*. The Law Library of Congress, 6.

⁹² *Code of Penal Procedure of the Republic Armenia* of Julu 27, 2021 No. ZR-306.

može podnijeti žalbu višem javnom tužiocu. Sud provjerava da li je: 1. sporazum o saradnji okrivljeni dobrovoljno zaključio i da li razumije njegovu prirodu i posljedice; 2. dostavljeno dovoljno dokaza da je okrivljeni izvršio preuzete obaveze; 3. da saradnjom nisu dobijeni podaci o sudjelovanju okrivljenog u izvršenju krivičnog djela; 4. da ne postoje dokazi iz kojih proizlazi da je očigledno da okrivljeni nije učinio krivično djelo; 5. da pravna kvalifikacija odgovara činjeničnom opisu krivičnog djela. Ako sud prihvati prijedlog zakazuje ročište na kome utvrđuje obim saradnje, urednost izvršavanja preuzetih obaveza, značaj saradnje za otkrivanje krivičnog djela i učinioca, olakšavajuće i otežavajuće okolnosti i stepen ugroženosti okrivljenog, njegovog bliskog srodnika ili drugog lica sa kojim je povezan zbog saradnje. Ako okrivljeni nije ispunio preuzete obaveze sud donosi odluku o nastavku istrage, a u suprotnom presudu kojom mu izriče kaznu. Ako se nakon pravosnažnosti presude otkrije da je okrivljeni namjerno dao neistinite podatke ili je prikrrio bitne podatke presuda se ukida.

Čl. 317. 1-9 ZKP Rusije reguliše je sporazum o saradnji tužioca i osumnjičenog, odnosno optuženog.⁹³ Postupak je uveden izmjenama ZKP Rusije iz 2009. godine. Pokreće ga osumnjičeni pismenim zahtjevom. Ako osumnjičeni nema branioca, obezbjeđuje ga istražilac. Zahtjev se može staviti od momenta početka istrage do njenog završetka. U njemu osumnjičeni navodi radnje koje će preduzeti radi pomoći u rasvjetljavanju krivičnog djela, otkrivanju i procesuiranju saučesnika i vraćanju imovinske koristi.⁹⁴ Podnosi se istražiocu koji ga u roku od 3 dana dostavlja javnom tužiocu sa obrazloženim rješenjem kojim predlaže njegovo prihvatanje. Protiv rješenja istražioca o odbijanju zahtjeva za zaključivanje sporazuma o saradnji osumnjičeni i branilac mogu podnijeti žalbu šefu istražnog organa. Javni tužilac o zahtjevu odlučuje u roku od 3 dana, a može ga usvojiti ili odbiti. Protiv odluke o odbijanju zahtjeva osumnjičeni i branilac mogu podnijeti žalbu višem javnom tužiocu. Ako se zahtjev usvoji zaključuje se pismeni sporazum o saradnji čiji sadržaj je propisan zakonom. U njemu se navode radnje koje se osumnjičeni obavezuje izvršiti. Javni tužilac upozorava osumnjičenog da se njegov iskaz može upotrijebiti kao dokaz u krivičnom postupku u slučaju da odbije svjedočenje pred sudom, kao i da se kazna može preinačiti ako se nakon izricanja otkrije da je namjerno dao lažne podatke ili je prikrrio neku važnu informaciju. Javni tužilac može rješenjem raskinuti ili izmijeniti sporazum o saradnji ako je od osumnjičenog dobio podatke koji su poznati organima istrage, ako je osumnjičeni odbio dati iskaz, odnosno ako nije ispoštovao druge obaveze preuzete sporazumom. U slučaju raskida sporazuma nastavlja se redovni krivični postupak. Ako javni tužilac utvrdi da je osumnjičeni ispunio preuzete obaveze podnosi prijedlog sudu za održavanje ročišta. Sud prethodno provjerava da li je: 1. javni tužilac potvrdio aktivno pomaganje osumnjičenog u otkrivanju i rasvjetljavanju krivičnog djela, otkrivanju i procesuiranju saučesnika i vraćanju imovinske koristi; 2. osumnjičeni sporazum o saradnji dobrovoljno zaključio uz sudjelovanje branioca. Ako ovi uslovi nisu ispunjeni zakazaće glavni pretres. Na ročištu sud utvrđuje: 1. prirodu i obim pomoći osumnjičenog u istrazi u otkrivanju i rasvjetljavanju krivičnog djela, otkrivanju i gonjenju saučesnika i vraćanju imovinske koristi; 2. značaj saradnje u otkrivanju i rasvjetljavanju krivičnog djela, otkrivanju i gonjenju saučesnika i vraćanju imovinske koristi; 3. krivična djela koja su otkrivena i predmete koji su formira-

⁹³ *Ugolovno-processual'nyj kodeks Rossijskoj Federacii* ot 18.12.2001 N 174-FZ.

⁹⁴ Mishina, E. (2020.). *Plea Bargaining – Russian Federation*. The Law Library of Congress, 36. ističe da ovakvi sporazumi olakšavaju otkrivanje pripadnika kriminalnih udruženja u zamjenu za značajno smanjivanje kazne ili mogućnost da se optuženi stavi u program zaštite svjedoka.

ni kao rezultat saradnje; 4. stepen ugroženosti lične sigurnosti osumnjičenog, njegovih srodnika i drugih njemu bliskih lica zbog ostvarene saradnje; 5. olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. Ako sud utvrdi da je osumnjičeni ispunio sve preuzete obaveze donijeće osuđujuću presudu. Prema diskrecijskoj ocjeni on može kaznu ublažiti, izreći uslovnu osudu ili otpustiti osuđenog sa izdržavanja kazne.⁹⁵ Ako se nakon izricanja kazne utvrdi da je osumnjičeni namjerno dao lažne podatke ili prikrrio neki značajan podatak izrečena kazna se može preispitati.

Čl. 216/1-8 ZKP Belgije normira režim nagrađenog svjedoka saradnika.⁹⁶ Uveden je 2018. godine za teška krivična djela i smatra se oblikom alternativnog rješavanja sporova u kome okrivljeni nudi bitne, otkrivajuće, iskrene i potpune informacije o ulozi trećih lica u izvršenju krivičnog djela i saradnju u istrazi u zamjenu za „nagradu“ koja se sastoji u ublažavanju kazne ili njenom izostanku, povoljnijem pritvorskom režimu ili blažim mjerama u pogledu izvršenja kazne.⁹⁷ Institut je moguć samo ako druga dokazna sredstva nisu dovoljna za utvrđivanje istine i to samo nakon početka sudske istrage. Može se zaključiti i u postupku pred prvostepenim sudom, kao i u postupku po žalbi. Formalno postupak pokreće javni tužilac, ali u praksi on to često čini na inicijativu okrivljenog.⁹⁸ O saradnji se zaključuje pisani sporazum čiji sadržaj je zakonom propisan u prisustvu branioca.⁹⁹ Između ostalog, on sadrži obaveze koje okrivljeni preuzima i pogodnosti koje mu javni tužilac obećava. Sporazum se može zaključiti samo uz pribavljeno mišljenje komisije za zaštitu svjedoka o mogućnosti preduzimanja zaštitnih mjera, pribavljenu saglasnost federalnog tužioca, a ako je pokrenuta istraga i pribavljeno mišljenje istražnog sudije. Unosi se u poseban registar koji vodi savezni tužilac. Nakon zaključivanja sporazuma okrivljeni daje izjavu u roku koji je njime određen. Sporazum se može opozvati ako okrivljeni: 1. ne ispunio preuzete obaveze; 2. nakon zaključivanja sporazuma bude pravosnažno osuđen na kaznu zatvora od 6 mjeseci ili strožu; 3. ne naknadi štetu; 4. svjesno dao nepotpunu ili lažnu izjavu; i 5. u cilju ometanja krivičnog postupka pokušao sakriti dokaze ili se dogovarati sa trećim licima. Sud odobrava sporazum obrazloženom odlukom ako utvrdi da su ispunjeni uslovi za zaključivanje, ako ga je okrivljeni zaključio svjesno i dobrovoljno, ako je pravna kvalifikacija krivičnog djela ispravna, ako kod okrivljenog postoji volja da naknadi štetu i ako je obećanje tužioca srazmjerno značaju saradnje.¹⁰⁰ Sud može i odbiti sporazum obrazloženom odlukom, a izričito je propisano da se može zaključiti novi sporazum. Tada se svi dokumenti vezani za sporazum izdvajaju iz spisa i ne mogu se koristiti kao dokaz protiv okrivljenog u bilo kom postupku. O sporazumu i činjenicama koje se odnose na optužbu sudija saslušava okrivljenog ili branioca, kao i oštećenog ili punomoćnika o naknadi štete. Ako okrivljeni ne ispoštuje preuzete obaveze izrečena kazna može se izmijeniti nakon pravosnažnosti presude u roku određenim zakonom. U praksi se ovaj institut rijetko koristi.¹⁰¹

⁹⁵ Ibid, 37. navodi da se optuženom može izreći kazna najviše do polovine propisane.

⁹⁶ *Code of Criminal Procedure of Belgium* – French version (ZKP Belgije – francuska verzija).

⁹⁷ Careel, S. & De Smedt, J. (2022). *Deversion, Restorative Justice and Mediatino in PIF Crimes. National Report Belgium*, 12. smatraju da se samo ublažavanje kazne ili njen izostanak mogu smatrati pravim alternativnim postupkom.

⁹⁸ Ibid, 19.

⁹⁹ Ibid, 23. ističu da je ovdje branilac obavezan.

¹⁰⁰ Ibid, 22. navode da se srazmjernost mora procijeniti u svakom konkretnom slučaju, jer bi u suprotnom njena površna ocjena postala „prazna ljuštura“.

¹⁰¹ Ibid, 36. navode da je po njihovim saznanjima primjenjen samo u jednom slučaju.

7. ZAKLJUČICI

Iako to krivičnoprocesni zakoni u BiH ne predviđaju u praksi nailazimo na sporazume sa odredbom o budućoj saradnji optuženog sa javnim tužiocem. Optuženi ovakvom odredbom najčešće preuzima obavezu da svjedoči protiv saučesnika. Autorovo istraživanje 1.076 sporazuma zaključenih u OJT u Banjoj Luci od 2011. do 2019. godine pokazalo je da su dometi tzv. klauzule o saradnji prilično skromni, znatno manji od očekivanih. Činjenica da sporazum sa ovakvom odredbom nije normiran dovela je u praksi do brojnih, teško rješivih procesnih problema. Evidentna je potreba da se saradnja optuženog i javnog tužioca predviđena sporazumom reguliše. Neophodno je ograničiti slučajeve u kojima je saradnja moguća, propisati uslove pod kojima se može ostvariti, odrediti u čemu se može ogledati, predvidjeti pogodnosti koje optuženi može dobiti za realizovanu saradnju, propisati postupak u slučaju da optuženi ne ispunji preuzete obaveze, predvidjeti mehanizme zaštite optuženog i njemu bliskih lica zbog opasnosti koju za njih saradnja može predstavljati, normirati ulogu suda u ocjeni da li je optuženi preuzete obaveze ispunio i ostala bitna pitanja kod sporazumom sa ovakvom odredbom. U posljednje vrijeme mnoga zakonodavstva sporazum kojim se predviđa buduća saradnja optuženog sa javnim tužiocem predviđaju kao poseban oblik sporazuma. Tim putem treba da pođu i krivičnoprocesna zakonodavstva u BiH. Jedino se na taj način mogu otkloniti brojne dileme i problemi na koje sada nailazimo u praksi, efikasno zaštititi stranke od mogućih zloupotreba i omogućiti da sporazum sa ovakvom odredbom ostvari rezultate kakvi se prirodno od njega očekuju.

8. LITERATURA

Monografije i članci

- Alić, A. (2010). *Doba istine – presjek rada Odjela za ratne zločine Suda BiH u periodu od 2005. do 2010. godine*. Sarajevo: Balkanske istraživačke mreže (BIRN) BiH.
- Banović B. i Veselinović, M. (2012). Sporazum o svedočenju i svedok saradnik. *Pravna riječ* br. 33/12, 545-562.
- Gaille, L. (2017). 11 Advantages and Disadvantages of Plea Bargaining, dostupno na <https://vittana.org/11-advantages-and-disadvantages-of-plea-bargaining>,
- Govedarica, M. (2008). Donošenje presude bez suđenja u krivičnom postupku Republike Srpske. *Pravna riječ* br. 15/08, 181-198.
- Damaška, M. (1997). O miješanju inkvizitornih i akuzatornih procesnih formi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* br. 2/97, 381-394.
- Damaška, M. (2004). Napomene o sporazumima u kaznenom postupku. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* br. 1/04, 3-20.
- Delibašić, V. (2015). Sporazum o svedočenju osuđenog. *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 47-65.
- Dimitrijević, V. (2013). Uloga suda prilikom zaključivanja sporazuma o priznanju krivice. *Pravo i pravda* br. 1/13, 217-232.
- Đukić, M. (2019). *Sporazum o svedočenju okrivljenog kod krivičnih dela organizovanog kriminala* (doktorska disertacija). Niš: Pravni fakultet.
- Đurđić, V. (2007). Racionalizacija krivičnog postupka Srbije. *Pravna riječ* br. 12/07, 79-102.
- Ivičević Karas, E. (2013). Presuda na temelju sporazuma stranaka u hrvatskom kaznenom procesnom pravu i praksi Županijskog suda u Zagrebu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* br. 2/13, 823-849.
- Ilić, G., Majić, M., Beljanski S., i Trešnjev, A. (2014). *Komentar zakonika o krivičnom postupku*, sedmo izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Službeni glasnik.

- Janković, D. (2014). Primena sporazuma o priznanju krivičnog dela u sudskoj praksi. *Bilten Vrhovnog kasacionog suda Srbije br. 3/14*, 149-173.
- Janković, R. (2015). Sporazum o priznanju krivice u postupku pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka „Apeiron“ broj 5/15*, 242-261. DOI:10.7251/GFP1505242J.
- Janković, R. (2022). *Sporazum o priznanju krivice*. Banja Luka: Besjeda.
- Jokić, M. i Kršić, Ž. (2015). Značaj svedoka saradnika i sporazuma o priznanju krivice u suprostavljanju savremenim oblicima kriminaliteta. U zborniku *Suprostavljanje savremenim oblicima kriminaliteta – analiza stanja, evropski standardi i mere za unapređenje – Tom 3*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija i Fondacija „Hans Zajdel“, 297-308.
- Jukić, D. (2015). Procesni značaj iskaza svjedoka koji je prethodno kao optuženi zaključio sporazum o priznanju krivnje za isto krivično djelo. *Pravo i pravda br. 1/15*, 197-208.
- Kaurinović, D. (2004). Praktična iskustva u primjeni novih krivičnoprocesnih ustanova – priznanje krivice, sporazum o priznanju i kazneni nalog. U zborniku *Aktuelna pitanja primjene krivičnog zakonodavstva u BiH*. Neum: Udruženje sudija F BiH.
- Knežević, S., Đukić, M. (2020). Svedočenje okrivljenog saradnika. *Pravna riječ br. 63/20*, 329-353.
- Lakić, S. (2022). *Sporazum o priznanju krivnje*. Predavanje održano 23. novembra 2022. godine u CEST F BiH. Sarajevo.
- Martinović, A. (2004). Iskustvo u suđenjima za krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava (ratni zločini). U zborniku *Aktuelna primjena krivičnog zakonodavstva u BiH*. Neum: Udruženje sudija F BiH.
- Miletić, A. (2005). Institut pregovaranja o krivnji u praksi. *Pravo i pravda br. 1/05*, 241-253.
- Miletić, A. i Dodik, B. (2012). *Imunitet svjedoka* - edukativni modul. Sarajevo: VSTS BiH.
- Mishina, E. (2020.). Plea Bargaining - Georgia. *The Law Library of Congress*, 4-7.
- Mishina, E. (2020.). Plea Bargaining – Russian Federation. *The Law Library of Congress*, 34-38.
- Mrčela, M. (2002). Presuda na zahtjev stranaka u istrazi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu br. 2/02*, 349-371.
- Nieprzecka, A. (2018). Porozumienia procesowe w praktyce trybunalow ad hoc (uwagi krytyczne). *Prawa karnego i nauk penalnych rok XXII/18*, 179-199.
- Nikolić, D. (2006). *Sporazum o priznanju krivice*. Niš: Studentski kulturni centar.
- OSCE. (2005). Izvještaj o suđenjima za ratne zločine na sudovima u BiH - napredak i prepreke. *Pravo i pravda br. 1/05*, 9-88.
- OSCE. (2005). Prikaz predloženih izmjena i dopuna zakona o krivičnom postupku koji se primjenjuju u BiH. *Pravo i pravda br. 1/05*, 89-118.
- OSCE. (2006). *Sporazum o priznanju krivice: Primjena pred sudovima BiH i usklađenost sa međunarodnim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava* (drugo izdanje). Sarajevo.
- OSCE. (2011). *Postizanje pravde u BiH: procesuiranje predmeta ratnih zločina od 2005. do 2010. godine*. Sarajevo.
- Perić, B. (2004). Sporazum o krivnji – zakonska obilježja i pravne nedoumice. U zborniku *Primjena zakona o krivičnom postupku*. Teslić: Udruženje sudija RS.
- Perić, B. (2018). Nekomolirana tužilačka moć. *Sveske za javno pravo br. 34/18*, 20-28.
- Primorac, D. i Šarić, S. (2013). Svjedok pod imunitetom (svjedok pokajnik) u krivičnom zakonodavstvu BiH. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu br. 3/13*, 589-613.
- Radovanović, D. i Begić, M. (2016). *Pribavljanje zakonitih dokaza u krivičnom postupku*. Sarajevo: VSTS BiH.
- Salčić, Z. i Bubić, G. (2007). *Izbor odluka Ustavnog suda BiH – uvažene apelacije – knjiga II*. Banja Luka.
- Simović, M. (2005). *Praktični komentar Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske*. Banja Luka.

- Simović, Miod. i Simović, Mar. (2005). Reforma krivičnog postupka u BiH – o nekim spornim pitanjima. *Pravni život* br. 9/05, 753-778.
- Trešnjević, A. (2013). Dileme u primeni sporazuma o priznanju krivičnog dela. *Bilten Vrhovnog kassacionog suda Srbije* br. 2/13, 243-263.
- Turanjanin, V. (2016). *Sporazum o priznanju krivičnog dela* (doktorska disertacija). Kragujevac: Pravni fakultet.
- Fond za humanitarno pravo. (2003). *Haški tribunal VI – priznanja krivice i presude*. Beograd.
- Careel, S. and De Smedt, J. (2022). *Deversion, Restorative Justice and Mediatino in PIF Crimes. National Report Belgium*.
- Coonan, T. (1994) Prosecuting and Defending Violations of Genocide and Humanitarian Law: The International Tribunal for the Former Yugoslavia. *American Society of International Law Proceedings*, 239-258.
- Čvorović, D. i Turanjanin, V. (2015). Sporazum o priznanju krivičnog dela u praksi Tribunala za bivšu Jugoslaviju. *Strani pravni život* br. 2/15, 239-255.
- Džouns, Dž. i Pauls, S. (2005). *Međunarodna krivična praksa*. Beograd: Fond za humanitarno pravo.
- Škulić, M. (2005). *Međunarodni krivični sud – nadležnost i postupak*. Beograd: Pravni fakultet.
- Škulić, M. (2009). *Krivično procesno pravo*. Beograd.
- Živanović, K. (2019). Sporazum o svedočenju okrivljenog za krivična dela organizovanog kriminala. *Revija za kriminologiju i krivično pravo* br. 1/19, 77-96.

Propisi

- Zakon o krivičnom postupku BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, 65/18.
- Zakon o krivičnom postupku RS, *Službeni glasnik RS*, br. 53/12, 91/17, 66/18, 15/21.
- Zakon o krivičnom postupku F BiH, *Službene novine F BiH*, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14, 74/20.
- Zakon o krivičnom postupku Brčko D BiH, *Službeni glasnik Brčko D BiH*, br. 7/00.
- Zakon o krivičnom postupku Brčko D BiH, *Službeni glasnik Brčko D BiH*, br. 33/13, 27/14, 3/19, 16/20.
- Zakon o kaznenom postupku Hrvatske, *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24.
- Zakonik o krivičnom postupku Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/20 i 62/21.
- Zakonik o krivičnom postupku Crne, *Službeni list Crne Gore*, br. 57/09, 49/10, 47/14, 27/15, 35/15, 58/15, 28/18, 116/20.
- Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13 i 70/17).
- Kodi i procedurës penali (ZKP Albanije).
- Preporuka o zaštiti svjedoka saradnika u ostvarivanju pravde Komisije ministara Savjeta Evrope br. (2095) 9E.
- Trestni rizeni (ZKP Češke).
- Trestny poriadok (ZKP Slovačke).
- Ugolovno-processual'nyy kodeks Rossijskoj Federacii ot 18.12.2001 N 174-FZ.
- Code of Criminal Procedure of Belgium – French version.
- Code of Penal Procedure of the Republic Armenia of Julu 27, 2021 No. ZR-306.
- Criminal Procedure Code of Georgia. Law No. 1772 od October 9, 2009.
- Convention against Transnational Organized Crime and the Protocol (Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala).

Provision on Future Cooperation Between the Accused and the Public Prosecutor in a Plea Agreement - Co Operation Agreement

Radenko Janković

Republic Public Prosecutor at the Republic Public Prosecutor's Office of Republic Srpska

Summary: In 2003, the criminal procedure legislation in Bosnia and Herzegovina accepted the plea agreement as a modern institute. One of the arguments used to justify it is that it can enable to obtain important information from the accused about other perpetrators and criminal acts, especially in the case of so-called organized crime. Although it is often applied, there are still a number of controversial issues, both theoretical and practical. One of them is the subject of the plea agreement. The criminal procedure laws in BiH, unlike most others that do so more or less completely, do not prescribe what it must, what it can, and what it must not regulate. Although they do not mention this, practice has accepted the possibility that the plea agreement contains a provision regulating future cooperation between the accused and the public prosecutor. The fact that this issue is not regulated in practice creates many problems because there is a lack of procedural mechanisms that protect the parties when achieving this sensitive cooperation. The paper presents the conclusions reached by researching 1,076 agreements concluded in the District Public Prosecutor's Office in Banja Luka from 2011 to 2019. Consideration of this issue should contribute to a better understanding of this institute, its more correct application, but also to indicate new legal solutions more appropriate to practical needs and theoretical settings, which will allow its good sides to come to the fore even more.

Key words: concluding an agreement, admission of guilt, object of the agreement, optional elements of the agreement, cooperation between the accused and the public prosecutor.

